

גזירה לגזירה

7. פרי מגדים יורה דעה שפתי דעת סימן צו ס"ק א

וה"ה בשומן אווז וכיוצא אף דהוה רק דרבנן מ"מ לא הוי גזירה לגזירה דקרוכ טענות שעל הלחם יחיה האדם ודרכו לאכול עם בשר וחלב ובשמים .

פת מרובה למכירה

8. פתחי תשובה יורה דעה סימן צו ס"ק ג

(ג) ששינה צורת הפת. עיין (בתשובת מהר"ט ח"ב סי' י"ח) שכתב דאין מועיל שינוי רק בביתו אבל לעשות הפת מרובה למכור בשוק אסור דאורחים לא יכירו בשינוי. ואף על סמך ההודעה אסור דחיישינן שמא ישכח מלהודיע ע"ש.

ועיין ח"ד שכתב עוד דשינוי אין מועיל רק כשישנה בשעת אפיה דלא היה עליו איסור כלל אבל לעשות שינוי אחר שכבר נאסר אינו מועיל . וכן לחלוץ להרבה ב"א שגייע לכ"א דבר מועט אסור כיון שכבר נאסר ונעשה נבלה ע"ש וכן דעת הפמ"ג דלא ככו"פ בשם זקינו.

9. בן איש חי שנה שניה פרשת שלח לך סעיף יז

פה עירנו יע"א יש עושים פת בחלב כדי למכור דבר יום ביומו, ועושים הרבה, וגם אלו עושין צורתו משונה, שהוא נודע וניכר לכל שהוא של חלב, אך דא עקא כי מהרי"ט ז"ל אסר בעושיין למכור אפילו על ידי שינוי, דחיישינן לאורחין, ועיין פר"ח ופר"ת וחז"ל שהסכימו כן, ונ"ל דיש להמליץ בעדם משום דזה הפת שעושין בחמאה נרגש מן הריח שלו, ויש כמה ספיקות, וי"ל דמהרי"ט לא אסר בכה"ג דניכר מן הריח, ועיין להרב מזמור לדוד ז"ל שכתב בעיר מולדתו שהיא עיר גדולה של חכמים וסופרים, נהגו היתר למכור בחנות, וכתב טעם ההיתר משום דניכרים בריח וטעם ע"ש.

10. שו"ת קול מבשר חלק א סימן י

+בענין ערבוב אבקת חלב בחלק מן הלחם היוצא לשוק...

(א) הנה כפי העתקי הפרטיכלים שנשלחו אלי הציעו ב"כ הממשלה לעשות סימן ע"י הדבקת שתי פתקאות על שני קצות הלחם. אבל סימן כזה בודאי אין יכולים לעשות רק אחר האפייה, והלא כתב הגאון בעל חוות דעת בס' צ"ז דאחר האפייה אינו מועיל התיקון כיון שכבר נאסר הפת.

וגם בלאו הכי התיקון הזה הוא ללא הועיל בנידון דידן וזולת לקונה לחם שלם שעדיין הפתקאות קיימות, אבל הלחם הזה נחתך לפרוסות וניתן במסעדות ובתי אוכל ואין האוכל יכול להכיר אם זה חלבי או לא. ע"כ בהכרח צריכים לשנות צורת הפת בשינוי גמור וסימן מובהק שיהא ניכר היטב גם בפרוסה.

(ב) כפי הפרטיכל הציעו הרבנים הראשיים שליט"א שלא תמסר האפייה אלא לתנור שיש לו שתי מערכות כלים או לתנור שאופה רק המין הזה, וב"כ הממשלה השיבו שזה מסור לרבנות למינוי משגיחים.

ולפענ"ד האופן הראשון שבהצעה הנ"ל אינו מספיק, לפמ"ש בשו"ת גינת ורדים בגן המלך סוף סי' ע"א לענין האיסור שלא להעלות בשר וגבינה על שולחן אחד שלא יבוא לאכלם יחד, דלא מהני בזה שיניח אדם לשמור עליו כיון ששמירה הזאת צריך להיות תדירית שלא תזוז מחשבתו ועינו בלא הפסק כלל והוא לא אפשר, דאי אפשר שלא תסיח

הוספת אבקת חלב ללחם

מקור הדין

1. תלמוד בבלי מסכת פסחים דף לו עמוד א

דאמר להו רבי יהושע לבניה: יומא קמא (של פסח) לא תלושו לי בחלבא (כיון שצריך למצוה 'טעם מצה'), מכאן ואילך - לוושו לי בחלבא.

והתניא: אין לשין את העיסה בחלב, ואם לש - כל הפת אסורה (אפילו לאכלה בפני עצמה), מפני הרגל עבירה (שמא יבוא לאכלה עם בשר) - אלא הכי קאמר: יומא קמא לא תלושו לי בדובשא, מכאן ואילך - לוושו לי בדובשא.

ואיבעית אימא: לעולם בחלבא, כדאמר רבינא: כעין תורא שרי, הכא נמי: כעין תורא.

2. רש"י מסכת פסחים דף לו עמוד א

כעין תורא - מעט כעין של שור מותר ללוש בחלב, דאכיל ליה מיד בבית אחת, ולא משהי ליה דלינשי שנילוש בחלב.

3. רמב"ם הלכות מאכלות אסורות פרק ט הלכה כב

אין לשין העיסה בחלב ואם לש כל הפת אסורה מפני הרגל עבירה, שמא יאכל בה בשר, ואין טשין את התנור באליה ואם טש כל הפת אסורה עד שייסיק את התנור שמא יאכל בה חלב, ואם שינה בצורת הפת עד שתהיה ניכרת כדי שלא יאכל בה לא בשר ולא חלב הרי זה מותר. (וכ"כ הר"ף והרשב"א)

4. הגהות שער דורא איסור והיתר סימן ס

ונראה דהני תרי פירושי אליבא דהלכתא סליקו דתרווייהו סברות יפות הן. והכי כתב אשר"י בכמה דוכתין בתלמוד אשני פירושים דנוכל לסבור כתרווייהו. מהרא"י ז"ל.

5. שולחן ערוך יו"ד הלכות בשר בחלב סימן צו סעיף א

אין לשין עיסה בחלב, שמא יבוא לאכלה עם הבשר. ואם לש, כל הפת אסור, אפילו לאכלה לבדה. ואם היה דבר מועט כדי אכילה בבית אחת, או ששינה צורת הפת שתהא ניכרת שלא יאכל בה בשר, מותר.

גדר דבר מועט

6. תורת החטאת כלל ס דין ב

ומכאן אני רואה היתר גם כן לאותם לחמים שנהגו ללוש בחלב בשבועות ואין בהם איסור כלל מאחר שנשתנה צורתם משאר פת כי עושים אותם ארוכים ולא עגולים כשאר פת ועוד דאפשר דזה מקרי דבר מועט דהא עוגה קטנה שכתב רש"י לאו דוקא דהא הלחמים שעושין לכבוד שבת נקראין דבר מועט כמו שכתב מהרא"י אף על גב דגדולים קצת והם שלשה אלא שמע מינה דעוגה קטנה לאו דוקא אלא כל שהוא דבר מועט ונאכל ליומיה לא חיישינן ביה לתקלה שישכח לאכלה שלא במינו (פרי מגדים יורה דעה שפתי דעת סימן צו ס"ק א: ומשמעות הת"ח דהוי דבר מועט כל שאוכל בו ביום ולא ישאר למחרתו - לא ישכח)

ומ"ש בהגהות חכמת שלמה להגאון מהרש"ק ביו"ד סי' צ"ז תמוה מאוד במה שנסתפק לענין פת שנילוש במי חלב אי הוי גזירה לגזירה ודבריו הם נגד הש"ס דר"פ כל הבשר הנ"ל (וגם דברי הט"ז בס"י צ"ז סק"א תמוהין והארכתי בזה בחידושי).

(ז) אולם עדיין עומדים לנגדנו דברי המהרי"ט בתשו' ח"ב סי' י"ח דאין מועיל שינוי צורת הפת רק בביתו אבל שיעשה הנחתום פת מרובה למכור בשוק אסור דאורחים לא יכירו בשינוי ואף על סמך ההודעה אסור דחיישינן שמא ישכח מלהודיע עיין שם. אלא שהאחרונים חלקו עליו, וגם הלא בנ"ד בודאי מועיל ההודעה והפרסום של הרבנות הראשית כמו שכתבתי לעיל אות ד'.

(ח) מ"מ בנ"ד יש להתיישב הרבה בזה למעשה, כיון שההיתר נוגע לכל המדינה והוא דבר תמידי לא באקראי כמ"ש התוספות כתובות דף כ"ח ע"ב ד"ה בית הפרס דמטעם זה החמירו אף בספק טומאה ברשות הרבים אם הוא שלא באקראי דוקא וכ"כ הר"ש מס' אהלות פ"ח מ"ג. ואף אם נפרסם שההיתר הוא לשעת חירום דוקא לא יועיל כי ההמון יתרגל בזה וכיון דדש דש כמו שראיתי בנסיון אחר מלחמת העולם הראשונה בענין חמאה של עכו"ם ואווזות פטומות שנהגו בהן איסור מעולם בפולין ורומניא.

(ט) אכן מצד השני הממשלה טוענת בשם המומחים שהדבר נוגע לחיי נפש ולבריאות הציבור והילדים. אך בענין נאמנות האומן כבר פקפק המגן אברהם סי' כ' סק"א דדוקא בדבר שיש קפידא באומנתו גם לגבי עכו"ם נאמן משא"כ בדבר שאין בו קפידא אלא לישראל י"ל דאינו נאמן עיין שם

ובפרט לפמ"ש הנו"ב מה"ת ח"א סי' ע"ב דדוקא שלא לעשות מעשה זיוף אומן נאמן אבל מה שמעיד בדבריו אינו נאמן. וגם בתשו' חת"ס ח"א סי' קל"ה הסכים לזה. וכבר כתב בתפארת ישראל במשניות יומא פ"ח אות כ"ו דע"פ הרוב הרופאים והאומנים ישראלים הם כפרו בתוה"ק ובזדון לבם מיעצים להדיח בענין אכילת איסורים ותענית יוהכ"פ והם גרעו מרופאי עכו"ם וכ"כ בתשו' רמ"ק או"ח סי' ל"ט ועוד אחרונים.

ולכן יש לעשות כמו שהצעתי בע"פ להרה"ר הגרי"א הרצוג שליט"א לצרף גם מומחים דתיים שומרי תורה להתייעץ עמם בזה. וה' ישמרנו ממכשול בהוראה ויאיר עינינו בתורתו. משלם ראטה

11. פרי מגדים יורה דעה משבצות זהב סימן קה ס"ק ב

עוד למדתי מ"ש בהגהות שבסוף הספר דאסור לבשל חתיכה כבושה מעל"ע בחלב דמעיך אסור כבוש ועתה אסור תורה משמע חתיכה (בשר) שבישלה בחלב כבר מותר לחזור ולבשלה. מיהו בשר מבושל וחלב מבושל (בנפרד) אסור לבשלו אח"כ יחד דיש בישול אחר בישול ול"ד לשבת ואסור נמי בהנאה וכדבריו נראה בהלכות בשר בחלב

12. פרי מגדים אורח חיים אשל אברהם סימן תרע"ב ס"ק א

ובשר בחלב כתבתי בפריי [יו"ד סימן פז שפתי דעת אות ב ד"ה כתב; סימן קה משבצות זהב אות ב ד"ה עוד למדתי] דיש בישול אחר בישול בין בלח וביבש (ובשבת בלח צונן יש אומרים דיש בישול אחר בישול, עיין סימן ש"ח שם), היינו בכל אחד לבדו ולערבם יחד בנותן טעם ע"י הבישול, מה שאין כן כשכבר מבושלים ומעורבים יחד בנותן טעם ונצטנן, י"ל דתו אין עובר בבישול אח"כ ביבש

דעתו ממנו לשעה קלה. עיין שם ובחדושי רע"ק איגר ז"ל ליו"ד סי' פ"ח הביאו לדינא. ומטעם זה גם בנדון שלפנינו קשה לסמוך על מינוי משגיחים לשמור שלא יחליפו בשום פעם איזה כלי המיוחד ללחם של חלב בכלי המיוחד ללחם אחר. ולפיכך מוכרחים לעשות כאופן השני שלא תמסר האפייה אלא לתנור שאופה רק מין זה. ובזה נרויח ג"כ לפתור מלבד השאלה בנוגע לכלים גם את השאלה בנוגע לתנור, שלפי דברי ב"כ הממשלה אי אפשר ללבן ולהבעיר את התנור רגעים אחדים בין אפיית הלחם של חלב לבין אפיית לחם סתמי רק בתנורים רגילים ולא בתנורים אמריקאיים.

(ג) גם קיום ההבטחה של ב"כ הממשלה, כי לחלות של שבת לא יוסיפו אבקת חלב, הוא חשוב מאוד.

(ד) גם נחוצה הודעה ופרסום מצד הרבנות הראשית ברדיו ובעתונות ובמחנות קודם לנתינת ההיתר.

(ה) יש צורך לחקור כמה אחוזים של אבקת חלב רוצים לערב בלחם, וכוונתי לאבקת חלב לבד יבישה כמות שהיא בלי המים ששופכים עלי' , ואולי בצירוף הקמח והמים יש שיעור ששים נגד אבקת החלב,

וכיוצא בזה התיר בשו"ת הרדב"ז ח"ג סי' תר"ו לתת חלב בתוך הצוקר/הסוכר/ בשעת בישול ואוכלים אח"כ הצוקר עם בשר מטעם שנתבטל החלב בהצוקר עם מים והסכימו עמו הפר"ח והמה"ב ביו"ד סי' פ"ז, ובשו"ת מהרי"ט ח"ב ביו"ד סי' י"ח התיר לערב מעט חלב בפת בפחות מס' דאין זה מבטל איסור לכתחלה דהיתר בהיתר הוא עיין שם וכן דעת הכנה"ג,

ואף על פי שהפרמ"ג בס"י צ"ז אוסר לערב חלב בפת לכתחלה בפחות מס' משום מבטל איסור לכתחלה מ"מ בשעת הדחק של מצב חוסר התזונה כנידון דידן יש לצרף דעת המהרי"ט לסניף להקל.

בישול אחר בישול באבקת חלב

(ו) עוד יש לצרף בנ"ד דעת הכרתי ופלתי סי' פ"ז דאין בישול אחר בישול בבשר בחלב, ומטעם זה דחה ביד שאול ליו"ד סי' צ"ג ס"ג את דעת האחרונים דבשר שנכבש בחלב מעת לעת ובישלו אח"כ הו"ל בבשר בחלב דאורייתא דזה אינו כיון דאין בישול אחר בישול כמ"ש הכו"פ (ויש ט"ס שם בדברי היד שאול שציין לדברי הכו"פ בס"י צ"ב ובאמת הוא בס"י פ"ז) הוא הדין דאין בישול אחר כבישה עיין שם. אולם באמת יש לדחות דברי היד שאול דהא כבוש הוא כמבושל ולא מבושל ממש רק מפליט ומבליע וא"כ בישול אחר כבישה הוא חזק יותר וי"ל דפנים חדשות באו לכאן ואסור בבשר בחלב כדעת הפמ"ג והחוו"ד בס"י ק"ה.

אבל בנידון דידן דעשיית אבקת חלב הוא בבית חרושת ומתבשל שם ביורה גדולה בחום אש של כח אלקטרי/חשמלי/ שהוא גדול פי כמה מדרגות חום יותר מכחו של אש הרגיל, ואחר בישול גדול וחזק כזה יודה גם הפמ"ג (דלא ס"ל כדעת הכו"פ) דאם נתבשל אח"כ בבישול הרגיל אין בישול אחר בישול (!) (כמו שנמצא חילוק במדרגת הבישול גבי בשר שור בכלי ראשון שהעבירוהו מן האש כמ"ש בש"ע או"ח סי' ש"ח ועי' חדושי רעק"א ליו"ד סוס"י צ"א), ואם נתנו בפת לא שייך כאן הגזירה שמא יעלה אותו באלפס רותח כדאמרין בגמ' ר"פ כל הבשר, דהחום של אלפס רותח לא יפעול יותר מן הבישול הראשון של עשיית אבקת חלב ששורף כל התמצית הנוזלי של מי חלב, ואם ליכא החשש של אלפס רותח ויאכלנו ללחם עם בשר צונן בצונן פשיטא דהוי רק מדרבנן והוי גזירה לגזירה.